

ՍՈՍՏԻՆ ՏԱՐԻ
№ 15
Տ Ա Ր Ե Կ Ս Ն
Բ Ա Ժ Ա Ն Ա Ր Գ Ա Գ Ի Ն Է

Թարգմանում 14 դրան
 Գաղափարներում 20 դրան
Ս Ր Տ Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս

Ուսումնասիրում 4 ըր. 50 կ.
 Թուրքիա 50 դրան
 Եւրոպա 12 ֆրանկ
 Ամերիկա 2 տոլար 5 ս.

Յայտարարութիւնների վճարը
 Առաջին երեսում տողատեղը 5 շահի
 Զորքորդ " " " " 3 "

ՍՈՍՏԻՆ ՀԱՄԱՐԸ 6 շահի

Խմբագրութեան հասցեն՝ Թարգման
 ՄԻՏՔ-ի խմբագրութեան կամ Tauris (Perse)
 Rédaction du journal «MITK»

Մ Ի Տ Ք

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ—ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

1. Մեղ զբոսնեցիք խնդրեալէ զրեն ուրախ, մարտը
 և անայսման քրքի առաջին երեսի վրայ:
2. Խմբագրութիւնն իրեն է վերադարձուի իրաւունքը
 արտադրութեան օգտակարութեան և կրճատեալներով
 հրատարակելու:
3. Մենք մէկում ենք յովի և յովի ուղղադրական
 հերթաւորէ և մէկ ենք վերադարձուի իրաւունքը օտա-
 րուած նիւթերը տպել մեր լրագրութեան ուղղադրութե-
 անը - ուր:
4. Չարտուած կարճ յօդուածները չեն վերադարձուի ուսմ
 Ուղարկուած և չարտուած երկար նիւթերը յետ օտա-
 նայու համար պէտք է ուղարկել օրօտի ծախսը:
5. Զի տպուի ոչ մի յօդուած եթէ դա կեղծ անուան
 հետ միաժամանակ չի կրի յօդուածագրի անուն ազ-
 գանունը:
6. Բաժանորդները թերթ չստանալու դէպքում շու-
 տով տեղեկացնելու են մեզ՝ հակառակ դէպքում խրմ-
 րագրութիւնն իրեն զերծ է համարում պատասխանա-
 տութիւնից:
7. Չարտուած յօդուածների համար խմբագրութեան
 քաղաքագրութիւններ չի տալիս:
8. Հասցէները փոխելու համար պէտք է մեզ ուղարկել
 2 դրան 10 շահի:

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԳԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.

Մեր թերթի նախկին համա-
 րով բաւական հանգամանօրէն բա-
 ցատրեցիք Ղալայի ծխականներին,
 թէ իրենց թաղային դպրոցների
 ծագումն ու կործանումը կախ-
 ուած է հեւց իրենց վերաբերմուն-
 քի որակաւորութեանը դէպի այդ
 դպրոցները:

Այժմ կկամենայինք մեր վեր-
 ջին ազգարարութիւնն անել մեր
 ծխականներին և կոչ անել նո-
 րանց գիտակցութեան, չթերանալ
 այս մեծ ու պատասխանատու
 պարտականութեան մէջ և չվտան-
 գել դպրոցների ապագան ու մա-
 նուկ սերնդի կրթական գործը,
 թողնելով այդ պատահական և ան-
 արժան *) անձանց:

Եղած երկու ժողովները ցոյց
 տուին, որ մեր դպրոցները դէպի
 մահ և դէպի կործանում գնալու
 ճանապարհի վրայ են, որովհետեւ
 խօսելու և ընտրելու համար ժո-
 ղովի եկել էին այնպիսի «գիտա-
 կից»ներ, որոնց՝ փողոցներից ու
 խանութներից զօռով հաւաքում
 և սրահ էին ուղարկում պրօպա-
 գանտիստ ուսուսարարները:

*) Վերջին րոպէին լսեցինք, որ
 թաղայականները զգալով՝ թէ իրենց
 այնպիսի ու երկխալ ընկերներին եթէ
 չբռն հոգաբարձու մէջ տեղ քշեն՝ հա-
 սարակութեան կողմից միայն ծաղր ու
 ծանակի կարծանանան, փոխել են
 իրենց գործելակերպը և նոր անուններ
 են որոնում իրենց վրայ վերցնելու
 համար:

Առանց ամաչելու, նոքա սկսել են
 մուրալ աշակցութիւնը այնպիսի մար-
 դոց, որոնց երէկ նրանք «Առաւօտում»
 անարգօրէն «բուրժուա» էին մկրտում,
 որոնց նրանք չէրէկ գաւառներում թե-
 մական պատգմ. ընտրութեանց մէջ
 սեպնել են տուել, որոնց ագնուանուն
 կանանց ամենամանազնիւ և ոտորերկր-
 եայ խայտառակ միջոցներով հեռացրին
 հայուհեաց ընկերութեան վարչութիւ-
 նից, որոնց հեղինակաւոր մարդոց հաս-
 ցէին նոյն ստութեան օրգանում թըմը-
 կահրեցին. «կուրսը փոխուել է»:

Շողորթներ, փարիսեցիներ և
 ստորաբարձներ, ամենքը նոյն շիտակ
 մարդիկ են, միայն ձեր բարոյէտըն
 է փոխուել և ձեր քամիփոխութեան
 վրայ ամենքս ենք յաղթականօրէն
 հրճուում: Անկումից անկում, անհաճ
 ճակատագիրը:

Այդ ձևով դէպի ընտրութիւն
 բռնածներ, բնական է ոչինչ չգի-
 տակցեն և իրենց մէջ էլ ինքնու-
 ըռն ոչինչ չունենան: Այդպիսիք
 հասկանալի է, մեքենայօրէն պի-
 տի ասեն ու անեն այն բոլո-
 րը ինչ թելադրում են նոյա
 «սրտացաւ» թայֆայականները:
 Իսկ «սրտացաւ» թայֆայականների
 «ազգայն» գործնէութեան «մեծ
 արդիւնք» ու իսկական պատկե-
 րը-կիւրան և նրա 12 կամ աւել-
 լի հազար թումանների անպատիժ
 վատնումը-անհամար աչքի առաջն է:

Եւ այդպիսի անպատիժ վատ-
 նումներ ու անանկացումները ան-
 խուսափելի և հրամայական են
 բոլոր այն հայ հաստատութիւն-
 ներում, որոնցից անտարբեր կեր-
 պով հեռանում կամ թայֆայի
 բռնեցքի միջոցով անարգում
 և հեռացում է իսկական վնա-
 բող հասարակութիւնը: Անցեալն
 այնտեղ է մեր ասածը հաստատե-
 լու համար:

Մարդիկ, որոնք դեռ երէկ
 են եկել սահմանի միւս կողմից,
 մարդիկ, որոնց մի, ի՞նչ և հի-
 տեղացի լինելը մեզ յայտնի չէ,
 մարդիկ, որոնք բացի ճոճուան
 խօսքերից ուրիշ ոչինչ կապիտալ
 վարկ չունեն, մարդիկ, որոնք դեռ
 երէկ են թուել դպրոցը և գեռ ի-
 բնեց քրտիքի աշխատանքով դը-
 րամ չեն շահել որ տան դպրոցի,
 այդ բոլորն այսօր շնորհիւ թայ-
 ֆայի (որ միշտ ստամոքս ու ըն-
 կերների տեղաւորումն ի նկատի
 ունի) ագիտացիայի քշում են
 դէպի ժողովասրահներ, աւելի
 մեծ իրուուներներով խօսելու այն
 դպրոցների հասցէին, որոնց կան-
 գնեցնելու համար միայն տեղա-
 ցիք են ոսկիներ տուել և իրենց
 հայրերի ոսկրների շաղախոյններով
 են դպրոցի պատերը բաձրացրել:

Տարաբախտաբար չկայ մե-
 զանում-գոնէ այս վերջին 10-12
 տարիներում չենք տեսել-մէկը,
 որ գառնար այդ նոր ձևի և ուրիշ
 կողմից գիտակիցների ու շահի-
 ների բանալը և ասէր «ուրեմի էք,
 դժւք ի՞նչ էք ասում. այս դպրոց-
 ները մեր հայրերն ու մենք ենք
 կառուցել և պահել, ուստի թնյլ
 տուէք որ մենք էլ մտածենք նը-

րանց ապահովութեան և հոգա-
 բարձութեանց ընտրութեանց մա-
 սին»:

Բաւական է մի այսպիսի հա-
 մարձակ եւս Ղալայի ծխականի, իս-
 կական իրաւակիր ծխականների
 կողմից, որ չքանակ ընդ միշտ այն
 սև ամպերը Սրամեան և Մ. Ան-
 նայեան երկսեռ դպրոցների գլխից,
 որ ժամանակ առ ժամանակ ըզ-
 պանծօրէն կիսում են հորիզոնի
 վրայ ճարպիկ և մեծախօս օտարա-
 կանները և նրանց պարկապուկով
 շարժուող տանու մէք «ազգասէր»
 շահիրները:

Մեր այն հարցերին, թէ ի՞նչ
 չու հայրերդ ու ըուն դպրոց պա-
 հողներդ չէք գալիս ընտրութեան,
 պատասխանում են մեզ.

—Մենք այլևս չենք ուզում
 մեր որդիների ու թոռների տեղը
 չեղող շահիրները նորէն մեզ ան-
 պատուեն և մեր գլխին փաթա-
 թեն այնպիսի սոյալտ ու անձեռն-
 հաս հոգաբարձութեան, որոնք
 հէնց իրենք պէտք է զգային իրենց
 անարժանութիւնը և չյանդգնէին
 այդպիսի ծանր պաշտօններ ստան-
 ձնել:

Մենք այդպէս ասողներին յայ-
 տնում ենք. որովհետեւ դուք տա-
 րիներ շարունակ բացակայեցիք
 ժողովներից, ձեր այս ասած շա-
 հիրները ասպարէզը բաց տեսան,
 մոռացան պատկաւանքի և համես-
 տութեան չափն ու սահմանները
 և շատ հասկանալիօրէն իրք տէրեր
 սկսեցին կարգադրութիւններ ա-
 նել այնտեղ, ուր դժւք պէտք է
 իշխէիք հասարակութեան կողմից
 եթէ կանգնած չմտայիք ձեր պար-
 տակալութեան բաձրութեան վրայ:

Ի՞նչ Ղալայցիներ, դժւք ծնող-
 ներ և դպրոցի բուն ծանրութիւնը
 ձեր ուսերին տանող հայրեր, շար-
 ժուեցէք, մի կողմ դրէք շահիրնե-
 րի այդ անտեղի երկխալը, եկէք
 ընտրութեան, թելադրեցէք ձեր
 յաղթական ու բարձր կամքը և
 այնուհետեւ կտեսնէք՝ թէ ի՞նչպէս
 կաներկոյթեան և կհալուեն
 այդ շահիրներն ու օտարականները,
 որոնք ձեր չեղած տեղերում միայն
 առիւծ են կտրում:

Ժողովրդական առաջն տ-
 սում է.

Գեղը որ կանգնի.

Գերան կկտրի.

Դուք հախաթայֆայական և
 դպրոցասէր Ղալայցիներ, ոտքի
 կանգնեցէք և կտրեցէք այդ ոչ-
 ժողովրդական բանակը, որ ոռոգ-
 ւում և ուժեղանում է միայն
 ձեր անտարբերութեան շնորհիւ:
 Ա. Տ.-Վ.

**ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԴՐՄԱԳԼՈՒԹԵԱՆ
 ԹՂԹԻ ՎՐԱՅ *)**

Այժմ խօսքը հասարակութեանն է
 պատկանում: Բաւական է ձեռները
 ծալած նստել և սպասել, որ երկրից
 կապուած քսակներում ոսկիներ թա-
 փուեն, որով ապահովուեն մեր դըպ-
 րոցները: Դէն ձգեցէք ձեր վրայից այդ
 պահարակելի անտարբերութիւնը, ձեռք
 ձեռք տուած աշխատեցէք ազատել
 կորստից դպրոցների գումարները, թե
 ու թիկունք եղէք հոգաբարձութեան,
 որպէսզի յենած ձեր աշակցութեան
 վրայ, և վստահ, որ դժար բոպէնե-
 րում չէք լքի իրեն, իր վրայ վերցնի
 այդ գործը և դատ բանայ պարտատէրե-
 րի դէմ: Լաւ իմացէք, որ դրանով
 դուք ձեզ էք օգնած լինում, որովհետեւ
 դպրոցներում սովորում են ձեր երե-
 խաները և եթէ դպրոցը նիւթապէս
 ապահոված կլինի դպրոցական գործը
 ևս աւելի ցանկալի ձևով առաջ կտար-
 ուի և իւրաքանչիւր մի րոպէ չեն վհա-
 տուել նիւթականի զգոյթութեան պատ-
 ճառով, որով կօզուուեն ձեր երեխա-
 ները: Իմացէք, որ ապագայում դուք
 պատասխանատու կմնաք ձեր փոքրիկ-
 ների առաջ-ձեր այդ անորակելի ան-
 տարբերութեան պատճառով, սակայն
 այժմ ժամանակ ուշ կլինի արթնացէք
 ուրեմն այժմ և գործի դիմեցէք ան-
 միջապէս:

Մի երկու խօսք կս և մենք կվեր-
 շացնենք:

Մեր յօդուածի հէնց սկզբից ան-
 կիւններում սկսեցին խօսել «պատ-
 ուանդիր» և «սրտացաւ» պարոնները,
 որ իբր մենք զրդուած անձանկան հաշիւ-
 ներից, ուզում ենք վարկաբեկել մեր
 կարծեցեալ թշնամիներին: Սակայն
 մեր արածը միշտ հասարակ բան էր:
 Հոգաբարձութեան մատենից հասա-

*) Տես «Միտք» № 14

բախտը իմանալու համար հաշիվներն արտադրելով թղթի վրայ, յանձնել ենք մամուլին, մի գաղափար տալու համար հասարակության իր դպրոցներին նիւթականի մասին, որովհետեւ յաճախ լսում ենք, որ ասում են թէ «Արամ-հան» դպրոցը հարուստ է: Մենք ուզեցինք ցոյց տալ որ—այո՛ւ, հարուստ է, բայց միայն թղթի վրայ, իսկ իրօք հարուստ կլինի, եթէ հասարակութիւնը կհետաքրքրուի և կաշխատի գանձել կորստի մատնուած դրամները: Յայտնում ենք հրապարակով, որ մենք թըշնամիներ չունենք, գոնէ չենք ճանաչում (իսկ եթէ ուրիշները թշնամաբար են վերաբերում դէպի մեզ և որեւէ հաշիւ ունեն մաքրելու մեզ հետ-մենք չգիտենք) հետեւաբար և մաքրելու հաշիւներ էլ չունենք: Իսկ եթէ ոմանք թերթում կարգում են իրենց անուն ազգանունը, որ դպրոցին փող են պարտ, աշխատեց մեղաւորը մենք չենք այլ իրենք և դպրոցի տնտեսները: Մեղաւոր են իրենք, որ եթէ իրենք պարտ չեն, ինչու են վճարել. իսկ մեր դպրոցի տնտեսներն էլ մեղաւոր են նրանով, որ եթէ այդ պարտները պարտական չեն, ինչու են իրենց թերթում արձանագրած այդ անուններն և նրանց դիմաց նրանց պարտքի քանակութիւնը: Իսկ թէ մենք իրաւունք ունենք այդպէս վարուելու, թող դատեն անաշու ընթերցողները:

(ՎԵՐՋ)

Տ. Կարեան.

«ՄԱՆԿԻ» 40 ԱՄԵՆՑ ՅՈՐԵԼԵԱՆԻ ԶՈՐԻՋԸ

Տարաբախտաբար մեր տեղի օրուայ հարցերը այնքան հրատապ էին և մեր թերթը շաբաթը մի անգամ լոյս տեսնելով այնքան քիչ սիւնակներ էր ազատ թողնում, որ հնարաւորութիւն չէինք ունենում մեր շրջանից դուրս համազգային այլ, ըստ հնարաւորութեան, հարցերով ևս զբաղուելու: Այդպիսի և այն էլ կարեւոր ու խոշոր հարցէ մեր հայկական կեանքում պատկառելի դեր, անցեալ և ազդեցութիւն ունեցող «Մշակի» 40—ամեայ յորելեանը, որի մասին հաղիւ մեր «Միտք»-ի 11 համարի խմբագրականում հարեանցի մի մեծարանք կարողացել էինք անել:

Ներկայ տողերում առանձին հաճոյքով վերլուծում ենք այդ յորելեանական հարցն այն պատճառով, որ այսօր (31 Մայիսի) ստացուած «Հանդէս Ամսօրեան»-ի հայր Մենելիշեանի հմտալից խմբագրականով առիթ է տուել մեզ նորէն արտայայտուելու այդ նշանակալից յորելեանի մասին:

Այս վերջին ամիսները «Մշակի» 40—ամեայ յորելեանի մասին շատ ու շատ գնահատական յօդուածներ զըրուեցին: Այդ առթիւ գրուած բոլոր յօդուածների մէջ ամենից յաջողը, համոզիչը և գեղեցիկ գնահատականը ընդ լեցունը մենք համարում ենք մէկ հ. Մենելիշեանի այս գրուածքը «Հանդէս Ամսօրեայ»-ի 6-րդ համարի սկզբում, որ կրում է «Մշակի» քառասունամեակը» վերնագիրը և մէկ էլ

*) Թիւ 6, Յունիսի տետրը: Սոյն յօդուածը նախորդ համարում պիտի լոյս տեսնէր, նիւթերի շատութեան պատճառով յետաձգուեց:

Շերէնցի խմատալից յօդուածը «Մշակում»:

Այս երկուսի յօդուածները տալիս են թէ և համառօտ, բայց ամենաճշգրիտ ընդդրուածներն ու դերը 40—ամեայ վաստակաւոր «Մշակ»-ի: «Մշակ»-ի, որ յորելեանական յանձնաժողովի կողմէ մերժումը Հաւաքարցոց կողմից՝ առանձին բաւականութեամբ տպել է «Հորիզոնը», որի խմբագիրները ամենից աւելի երախտապարտ և ծնրադիր պէտք է լինէին «Մշակին» և նրա պատկառելի այս յորելեանին:

Բայց մենք դառնանք «Հանդէս Ամսօրեայ»-ին:

Հանդիսի այդ գեղեցկօրէն հիւսած խմբագրականում ներհուն է. Մենելիշեանը, «Մշակի»-ի 40—ամեայ արդիւնաւէտ գործնէութեան ընդհանուր փաստերը տալուց յետոյ, շեշտում է.

Անհրաժեշտ է անկողմնակալ կերպով դատել զինքը և մեծ արժանիք մը չլինալ իրեն՝ 30-40 տարիներ յառաջ գոնէ հայ սրբունքն ի մի ձուլելու ճիգն ու ջանքը, առաջին անգամ «Մշակ» գործնականպէս փորձեց:

Ապա երկար խօսելով «Մշակի» «գրչամարտերի» մասին՝ բազմաթիւ և արդարամիտն է. Մենելիշեան՝ աւելացնում է.

Արժանի է, որ ազգը տօնէ այս յորելեանը, որովհետեւ արժանի է «Մշակը» իւր յորելեանական շնորհաւորութեանց:

Մենք ոչ մշակական ենք եղել և ոչ էլ նրա կոյր երկրպագուներէից, այլ ընդհանրապէս յաճախ, ըստ մեր, ապօրէն, ոչ շիտակ և հակա-ազատամեակում ենք գտել նրա կարծիքն ու յարձակումը այս ու այն անհատի կամ հարցի վերաբերմամբ, այնուամենայնիւ, թէ և ուշ, ողջունում ենք նրա յորելեանը, որովհետեւ սայթաքել ամենքն են սայթաքում *) ուստի սայթաքած կարող է լինել և «Մշակը»: Սակայն նոյն «Մշակը» իւր 40—ամեայ դժուարին և ընդհանուր գործնէութեան մէջ եղել է օգտակար, ազգային, երախտագիտութեան և ծափահարութեան արժանի:

Արդեօք մի քաղաքավարի յանդիմանութիւն, կամ մի ցնցող ականջամանութիւն:

*) Լէօն 12 և աւելի տարիներ կողք կողքի պ. Առաքելեանի հետ գործելուց և և նրան՝ Արծրունեան իր հատորներում գովելուց յետոյ, թեք իւր անցեալի և զբաժնի վրայ և վերջը յայտարարեց, որ ինքը «մեղանշն է ճշմարտութեան դէմ»: Ուրիշ խօսքով Լէօն չամաչեց օրը ցերեկով ասել, որ ինքը կեղծել, ստել և տանջել է իւր խիղճը:

Նոյն Լէօն, որ ամեն գնով մեծ հայ և մեծ դիպլոմատ Օրմանեանին սկսեցել էր ուզում, նորէն լեցրեց իւր խիղճը առաւել համարձակ ստելու և կեղծելու համար: Առանց այլ և այլութեան նա Օրմանեանի յայտնի ճառի կէս և իրեն ձեռնառու մասը մէջ բերելով՝ մոլորեցրեց ընթերցողներին, սակայն արժուի թուիչքով վրայ հասաւ քաջաբան Սոփոյեց, երևան բերեց Լէօնի Օրմանեանի ճառի կրճատած և և զօրեղ մասը և անհրաժեշտութեան պայցուցեց թէ Օրմանեանի մեծութիւնը և թէ Լէօնի աճաբարութիւնը ու խիստ ստոր կեղծութիւնները: Եւ այնքան կոյր ու անազնիւ հակառակորդ է և ընկ. «Հորիզոնի» խմբագրականով շանթիւր են տեղում թէ չարժէ տօնել «Մշակի» 40—ամեակը, որովհետեւ «Մշակը» մտքի պոռնիկ է: Եւ այս կեղծիքներն անողներն իրենց այնպէս են ցոյց տալիս, իբրեւ թէ իրենք չեն սայթաքել, իբրեւ թէ միշտ եղել են կօրեկտ և անսխալական իբրեւ պապ . . .

ժշուկ չհամարել՝ «Մշակի» անազնիւ հակառակորդ «Հորիզոնի» և «Մշակի» երեքնաի կաթոգին որդիք, իսկ այժմ խորթ ու արիւնարբու գաւակներ ծափ և ընկ.—թեան հասցէին է. Մենելիշեանի այս խմատալից խօսքերը:

Ի սէր ազգային յառաջդիմութեան այլախոհներն **) ալ ազնուամիտն ***) շարժումով մը տօնեն այս գրական տօնը . . .

Կլան արդեօք այս խօսքերը կամաւոր խուլեր Հորիզոնականներն ու սօֆիստիկայով Ազատամարտականները:

ԿԱՊՈՅԻ ԹԱԳԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆԸ (Տարգմենից)

Օ՛, կապոյտի թագաւորութիւն: Օ՛, թագաւորութիւն կապոյտի, լոյսի, երիտասարդութեան և երջանկութեան: Ես տեսայ քեզ... երազում:

Մենք մի քանի հոգի էինք գեղեցիկ, պաճուճուած նաւակում: Սպիտակ առագաստը կարապային կրծքով ծառացել էր վառվռուն դրօշակների տակ:

Ես չը գիտէի ձկներ են իմ ընկերները, բայց ես իմ ամբողջ գոյութեամբ զգում էի, որ նրանք նոյնքան երիտասարդ, ուրախ և երջանիկ էին, որքան և ես:

Ես նրանց նոյնիսկ չէի նկատում: Ես իմ ամբողջ գոյութեամբ զգում էի, որ նորանք նոյնքան երիտասարդ, ուրախ և երջանիկ էին, որքան և ես:

Ես նրանց նոյն իսկ չէի նկատում: Ես տեսնում էի շուրջս միայն անշարժ, կապոյտ ծովը, մեղմ ալիքոված արևի ոսկեգոյն ճառագայթների տակ, իսկ վերելք ձգված էր նոյնպիսի անշարժ և նոյնպիսի կապոյտ մի ծով նրա վրայով մեծ շքով, կարծես ծիծաղելով սահում էր սիրալիք արևը:

Եւ մեր մէջ մերթ ընդ մերթ բաճրանում էր բարձր և ուրախ ծիծաղ, նման աստուածների ծիծաղին:

Բայց յանկարծ մէկի շրթներից դուրս թափուեցին բառեր, բանաստեղծութիւններ, լի սքանչելի գեղեցկութեամբ: Կարծես երկինքն էլ իբր պատասխան հնչեց վերելք և ամբողջ ծովնէլ սերտ կարեկցութեամբ ցնցուեց չորս կողմից . . . Իսկ այնտեղ կրկին տիրեց երանելի խաղաղութիւն:

Թեթև սահելով մեղմ ալիքներով, լողում էր մեր սրբնթաց նաւակը: Հողմը չէր, որ նրան առաջ էր շարժում: Մեր սեպհական թեթևութեան սրտերն էին նրան ղեկավարում: Ուր ցանկանում էինք, այնտեղ և տարւում էր նա անձայն, ինչպէս շնչաւոր:

Մենք հանդիպում էինք կղզիների, կախարդական, կիսաթափանցիկ կղզիների, թանգազին քարերի, յակիրթների և զմբխտների շղարշով պարուրուած: Զմայլիչ անուշահոտութիւնները զալիս էին շրջակայ ափերից: Մի քանիսը այդ կղզիներից դուրսգնում էին մեզ սպիտակ ծաղիկների և շուշանների հեղեղով, միւսներից յանկարծակի բարձրանում էին ծիծաղաւաղ, երկար թևերով թռչուններ:

Նրանք պտոյտներ էին գործում մեր վերը, շուշանները և վարդերը ժպտում էին մեր նաւակի յղած կողերով սահող մարգարտային փրփուրի մէջ:

Ծաղիկների և թռչունների հետ միասին հանում էին մեզ քաղցր, քաղցր հընչիւններ . . . Նրանց միջից լսում էին կանաչի ձայներ . . . Եւ ամեն ինչ, երկինքը, ծովը, առագաստի երեքալը բարձրում, կոհակների խոխոյը նաւի յետևում-բոլորը խօսում էին սիրոյ, յաւերժական սիրոյ մասին:

Եւ նա, որին մեզից իւրաքանչիւրը սիրում էր—այս տեղ էր . . . անտեսանելի և մօտիկ: Մի ակնթարթի և—և ահա կը փայլէ նրա աչքերը, կը ծաղկի նրա ժպիտը . . . Նրա ձեռքը կը վերցնի քո ձեռքը և կը տանէ քեզ իւր հետ յաւիտենական դրախտ:

Օ՛, կապոյտի թագաւորութիւն: Ես տեսայ քեզ երազում:

ԹԱՐԳՄ. ՓԱՅՐԱԿ:

**) Ընդգծումները մերն են

***) Նոյնպէս:

ՄԻ ԳԱՆԻ ԷՋԵՐ ԹԱԻՐԻԶԻ ՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

—Ի՞նչ խայտառակ դրութիւն է, դպրոցում այլ ևս դրամ չկայ. նոյն իսկ ամառնային ոռոգիչները, ինչպէս երևում է, դժուարութեամբ կստանանք:

—Տարուայ սկզբին ես չէի ասում, որ չարժէ այսուհետեւ «Հայկազեան»-ի ամառեան» դպրոցում պաշտօնավարել: Իրօք լազաթն արդէն անցել է և նոյն իսկ գաղափարը նսեմացել:

—Ի՞նչ թւում է կամաց—կամաց պէտք է մօտենալ Նալաքիներին:

—Արե՛ւ, մի ներկայացում կազմակերպե՛ք Նալաքի դպրոցի օգտին:

—Հապա՛ մեր համոզմունքները, այն «նեխուած մթնոլորտը, ոստիկան ուսուցիչները, յետադիմականները», չէ՞ որ այդ բոլորը մենք էինք ասողը:

—Մի յօդուածով «Մտքի» մէջ կըսենք մեր այդ յանցանքները, պէտք է շոյել նոցա կրօնական համոզմունքները:

—Բայց չէ՞ որ մենք կրօն և եկեղեցի չենք ճանաչում:

—Ո՛վ ասաց որ չենք ճանաչում է, երբ ենք այդպիսի բան ասել է: Եկեղեցում չենք մկրտուում, եկեղեցում չենք ամուսնանում, դա՞գաղներս եկեղեցի չէ՞ դրուելու:

—Ինչպէ՞ս թէ եկեղեցի չենք ճանաչում, առանց կրօնի և Աստծոյ տան էլ բան կլինի, այդ դէպքում աշխարհը հիմնայատակ պէտք է անել ի՞նչ է:

—Բայց ի՞նչ կասէ հասարակութիւնը, վերջապէս մեր բանտարկուած ընկերները:

—Հասարակութիւնը իր փողը թող տայ և ապա ինչ ուզում է թող ասէ, իսկ մեր ընկերները երբէք դժգոհելու իրաւունք չունին: Մենք էլ ենք քաւում մեր յանցանքը նրանք էլ, ըստ էութեան ոչ մի տարբերութիւն չկայ, դա միայն տակտիկայի խնդիր է և սկզբունքը մի նշանախեց անգամ փոփոխութեան չէ ենթարկուում: Բոլորս էլ նոյն նպատակին—քաւութեան ենք դիմում, միայն զանազան ճանապարհներով և այստեղ ճանապարհը հետաքրքիր չէ այլ նպատակահետք:

—Պէտք է մի առաջնորդող գրել «Մտքի» մէջ «Ժամանակ է վերջապէս կուսակցական նեղ ու զծուծ հաշիւներին վերջ դնելու վերնագրով:

—Եւ անպայման պէտք է յարձակուել մերոնց վրայ:

ԹԱԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐ

9/22 Ապրիլ Սպանան ՎԵՐՋԱՊԵՍ *)

Անցաւ մի քանի ամիս, և ռուսաց լեզուն մեր դպրոցներում աւանդելու մասին ոչ մի խօսք: Հիւպատոսն իմ միջոցով հարցրեց Այվատեանից, թէ երբ է սկսուելու ռուսերէնի դասաւանդումը: Թէ ինչ պատասխանեց Այվատեանը, այդ մի կողմ մնայ բայց փաստն այն է, որ ռուսերէնը մինչև այժմ էլ չի աւանդուում Զուլալի դպրոցներում: Հիւպատոսն այդ տեսաւ ինարկէ: Եւ բանից դուրս է գալիս, որ ռուսաց հիւպատոս Բօգոեալէնսկին, «մատնել» է Այվատեան:

*) Տես «Միտք» № 14

ներն հենց իրան-Բագդադից... իսկ Բագդադից... Այվատեանի ասելով, իրանից ներկայացնում է Ջուղան, որովհետև եկեղեցու սեղանից յայտարարեց, թէ «Ձեր առաջնորդին մասնեցին Ջուղայից...» և այլն: Գուցէ վարժում է Այվատեանը, թէ հիւպատոսի տեսնելը բաւական չէր, անպատճառ մի ուրիշն էլ պէտքէ մատնէր, կամ, որպէս զի ինքը չմատնուէր, եւ պէտքէ իր ասածը հակառակ թարգմանէր, հիւպատոսին խաբէի թէ ուսեցնէր դասաւանդում եմ, կամ գուցէ Այվատեանը կարծում է, թէ Ջուղայում կան մարդիկ, որոնք ուսաց արքայի հետ գրագրութեան մէջ են, այդ գրագրութեան նիւթը «հռչակաւոր» Այվատեանն է: Զուր կատարութիւն և պրօվակացիա եկեղեցու սեղանի վրայ. սրբեցէք ձեր բարկութեան փոփոքը, վարդապետ. դուք վաղուց մոռացուած էիք Ջուղայում, ոչոք ձեզանով չէր հետաքրքրում ձեր մոռուցելուց յետոյ: Իսկ ուսաց լեզուն մեր դպրոցներում չըմտցնելու պատճառով ձեզ մատնելու կարիք չկար, որովհետև դուք անձամբ խաբեցիք ուսաց կառավարութեան ներկայացուցչին. նա ինքն անձամբ ճանաչեց ձեզ:

Այվատեանը խոստացել է վերադառնալ մինչև երկու ամիս. բարձր գալուստ... Արդեօք իր «ճարտարապետ» եղբորը նորից քարշ կտայ յետևից... Ջուղան ապրելու տեղ է, ֆինա չունի... Բարձր ճանապարհ և բարձր գալուստ... (Շար. և վերջ)

Ա. Արապյանց

ՓՈՔՐԻԿ ՖԵԼԵՏՈՆ

Որտեղ որ էլ է լինում՝ անգիներ են պտտում, որտեղ քաղցր հիւթ է լինում՝ ճանձեր, իսկ որտեղ որ փող է լինում, ինչէք կարծում, ովքեր են, պտտում նրա գլխին... Հարցը ինքն ըստ ինքեան պարզ է և պատասխանը որոշ... Դաշնակցականներ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ի՞նչ ցուցեց Դաշնակցական խնամակալութիւնը մեր ազգի վրայ Կովկասում եւ Ասրպասականում.

ՌՈՂ ԽՕՍԵՆ ՓԱՍՏԵՐԸ

Հայութեան մէջ ամենաբնական յայտնի է, որ Ներսիսեան դպրոցը, զբնթէ, ամենապարզով և ամենահարուստ դպրոցն է մեզանում: Երբ խլուեցան Կովկասում մեր ազգային—եկեղեցական կալուածներն ու նրանց դրամները, տիրեց այդ տեղերում ամենաստակալի դրամական կրիդին:

Սակայն և այդ աներևակայի կրիդիսի ժամանակ ժողովրդի իսկական և հարազատ ներկայացուցիչ—հոգաբարձուներն այնպէս ազնուօրէն, բարեխիղճ եւ սրտացաւ կերպով կառավարեցին ազգի դպրոցները և մասնաւոր Ներսիսեանը, որ դրամական դէֆիցիտ չպատճառեցին այդ անդրամ դպրոցներին:

Անցան 1—2 տարիներ: Կայսերական ողորմած մի մանիֆեստով յետ տրուեցան մեզինից խլուած կալուածներն ու նրանց դրամները:

Տեսնենք այժմ ինչպէս կառավարեցին Ներսիսեան դպրոցը «Ժողովրդական շահերի» պաշտպանութիւնից անվերջ խօսող «սրտացաւ» և «ազգասէր» Դաշնակցականները, երբ դրամներն ստացուած էին արդէն:

Ոսքը վերաբերում է այն շրջանին,

երկրորդ հոգաբարձական ժողովն է... հայկական ժողով... Այդ երկու բաւը ամեն ինչ բնորոշում է:

Ուստի շակիրտները նորից մէյդան եկան: Տէր Աստուած, այդչափ էլ սուր-տացաւութիւն, հոգատարութիւն դրպրոցի շահերի համար: Եթէ դրսից մի անձանով մէկը ներս մտնի և գոնէ մի ժամ ներկայ գտնուի մեր ժողովներին, կըզայ այն եղրակացութեան, որ Թաւրիզում նոյն իսկ երեսաներն անգամ գիտակցական վերաբերմունք են ցոյց տալիս գէպի դպրոցը և դպրոցական ու կրթական գործն ընդհանրապէս ...

—Պէտք է փոխադարձաբար իրար գիշել գործի յաջողութեան համար:

—Պէտք է ընտրել այնպիսի հոգաբարձութիւն, որ երեք դպրոցների միջև համեմատելիութիւն պահպանի:

—Ծախքերը կըծատելու համար, եթէ հնարաւոր է, մի հոգաբարձութիւն ընտրուի Լիլաւայի և Ղալայի դպրոցների համար: (Գուշակեք փորացաւը նրանց)

Ինչո՞ւ պէտք է երկու դպրոցների մէջ խտրութիւն լինի, աւելի լաւ կլինի միացնենք:

—Ժամանակ է վերջապէս երկու դպրոցների միջև եղած խտրութիւնները վերացնել, մի մանկավարժական ժողով, մի հոգաբարձութիւն, մի դրամագլուխ ունենալ...

Գեղեցիկ խօսքեր, սիրուն երազներ...

Աղուէն էլ է երբեմն գլուխը խոտերի մէջ կոխում որսորդից խուսափելու համար...

Որոմանկութիւնը, չի կարելի առնել, որ միշտ վատ է, բայց օգտուելու էլ շնորհ պէտք է ունենալ, և մեր «սրտացաւ» բարեկամները դիմում են ազդու խօսքին խորամանկութեան. մօտենում են բուն խնդրին ոլորապտոյտ ճանապարհներով:

Հալայի անտարբեր հասարակութեան հասցէին ուղղուած են խօսքեր:

—Ոսկի միջուկ, գորշ մասսա անտարբեր մարդիկ, մեռած տարր, ոչընչով չհետաքրքրուող հասարակութիւն,

երբ ամբողջ Ռուսական կայսրութեան մէջ փչել էր քաղաքական գարնանային մի հով: Երբ գահադէր թաւրութիւնից Մեծ Ռուսաստանի բազմամիլիոն ազգաբնակչութեան սահմանադրութիւն և Դումա էր շնորհուր: Երբ Կովկասում էլ դադարել էին հայ-թուրքական ընդհարումները և իր փառքի գազաթնակէտում էր գտնուում դատարան, բանտ, շտաբ, կախաղան, հարկահաւանքներ, և հզօր միջոցիւ, տեղօրական անհղասատ գունդեր ունեցող և ամբողջ հայութիւնը պանիկայի մէջ պահող ամենագոր Դաշնակցութիւնը:

Անց այդ օրերում և այդքան դժուար Դաշնակցութիւնը իրեն ներելի միջոցներով գրոհեց գէպի Ներսիսեան դպրոցը և տեղաւորեց այնտեղ իւր նշանակած հոգաբարձուներին: Վերջիններն էլ բաւալալակաւ ռոնկեցին ռուսացիները բերին «ընկերներէ» և 1—2 տարուց յետոյ նոյն Ներսիսեան դպրոցի վրէն, անխղճահար կերպով, հարկւր հագարի մի սոսկալի բաց, կորուստ կամ գէֆիցիտ գրին:

Այդ բալանի մասին գիտէին ամենքը: Անարկներ էր անում և «Մշակը», բայց որովհետև դեռ տիրում էր Դաշնակցութեան տէնօրի, մտրակի, բռնեցքի և դաշոյնի սարսափը, այդ պատճառով դեռ շատ բան մնում էր ծածուկ: Բռնութիւնը համայնատարած էր, իսկալի իւր մասն էր սպառնօրէն թափ տալիս, հայ նեմեզիդները աջ ու ձախ մատալ և թանգագին հայ կեանքով էին մանգաղում... Մի խօսքով ամբողջ արեւելահայութեան գլխով սաւառնում էր Ա-

իրանց զաւակների մասին չմտածող ծնողներ, դիակներ, և այլն այլն...

Հալայի հասարակութիւն, առաջիկայ կիւրակի օրը, հոգաբարձական ընտրութեան ժամանակ արգարացրու այն առածի իմաստը, որ ասում է՝ «Ուղտը ուրբան էլ մեռած լինի նրա, կաշին մի իշարեռ կլինի»:

Առաջին հոգաբարձական—խորհրդակցական ժողովում մեր «սրտացաւ» բարեկամները մի գլուխ բռնում էին՝ —Հաշիւ, հաշիւ, հոգաբարձութիւնը թող այս վայրկեան հաշիւ տայ, մենք չենք կարող համբերել:

Ինչքան էլ դանձապահ—հոգաբարձուն աշխատում էր լռեցնել այդ ձայները, բացատրելով որ այս ապօրէն ժողովին հաշիւ չի տայ, և թէ մի քանի օրից յետոյ ակտ է լինելու, ուր արուելու են բարոյական և նրբական հաշիւները, բարեհաճեցէք ներկայ գրտնուելու, հաշիւները տեսնելու համար: Բայց ո՞ւմ եւ ասում, հասկացողին մէկ ասած, անհասկացողին հա կաց, հա ասած:

Ակտի օրը մեր «սրտացաւ» բարեկամները փայլում էին իրենց բացակայութեամբ: Բայց դեռ այս ոչինչ. ա. ժողովում մի պարոն խոստագոյնս պահանջում էր հաշուի փակումը, ասելով որ՝ դրանից հեշտ բան չկայ մի քանի րոպէի գործ է, պէտք է մուտքը մի կողմ գրել, ելքը՝ միւս կողմ. տակը գիծ քաշել և հաշուելիւղը պատրաստ է...:

Բայց երբ բ. ժողովում հարց եղաւ քննիչ յանձնաժողովի անդամներ ընտրելու համար և առաջարկուեց յիշեալ հաշուեգէտ պարոնին քննիչ յանձնաժողովի անդամ կարգել, պարոնը մերժեց, առարկելով որ հաշուապահութեան մասին գաղափար չունի...

Ահա թէ մեր հայ ազգը ճիշդիսի մագալու մարդիկ է արտադրում երբեմն...

Այո, խօսել միշտ կարելի է, բայց գործել... բան չունիս...

Մի ուրիշ մագալու բան եւս.

Ուրիշ լուսաւոր աշխարհներում գո-

տիլլայական մահու և սարսափի թագաւորութիւնը, որի երկաթեայ ճնշման ներքոյ ծանրածանր տնքում էր լեղապատառ հայութիւնը: Անձի և խօսքի լրակատար Դաշնակցական «ազատութիւն»:

Ի բարեբաղդութիւն ստրկացուած հայ ժողովրդի, բռնաւորների վախճան եկաւ հասաւ հեցե իրեց անխնայութեան երեսից: Հայ կեանքը անձերի, բարոյական և նրբական անփոփոքիւթի մեծ կորուստներից յետոյ... վերջը մտաւ նորմալ կացութեան մէջ:

Վերջապէս վրայ հասաւ 1911-ի Հոկտ. ամիսը: Գումարուած է Թիֆլիզի թեմի պատգամաւորական ժողովը: Գնում է Ներսիսեան դպրոցի թալանի հաշիւը, որի 100000 ռուբլու բացը մասնաշնչում և խիստ կերպով դատապարտում են «Մշակականները»: Բռնապետները գոռով լռեցնում են ժողովրդի ներկայացուցիչներին:

Ուսում է իրենց: Լէօն: Սակայն բռնաւորները նկատում են, որ սա եւ վարակուած է «Մշակականութեան» հակադաշնակցական ակտով, ուստի սորան ևս լռեցնում են, կրճատելով նրա ճառը, խօսքը, որ թագաւոր մնայ 100,000 ռուբլու անխիղճ և անիրաւ թալանը:

Ինչ Դաշնակցականները չուզեցին և արգելեցին լսել թեմական ժողովում, այդ ասաց և ամբողջ ազգին լսելի դարձրեց Լէօն թերթով:

1911 թ. Հոկտ. 15-ի համարով, «Կրճատեցին» վերնագրով և մի ազդու յօդուածով՝ Լէօն ցոյց տուեց, որ մեր

յութիւն ունի, ինչպէս գիտէք, սօցիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւն:

Այստեղ էլ գոյութիւն ունի Բայց ինչ. հայոց ազգի աչքը լոյս, սատանան ինքն անգամ չի կարող որոշել թէ դա ինչ կուսակցութիւն է: Տեղը եկած ժամանակ՝ թունդ հայ է, մի այլ ժամանակ ամօթ է համարում իրեն հայ համարել. երբեմն թունդ հացիօնալիստ է, երբեմն խիստ դեմոկրատ, երբեմն ազանների ոտերի փողին լիզող, երբեմն հայհոյող նրանց. երբեմն շուն ու կատու Դ...երի հետ, երբեմն նրանց պոչի տակը մտնող...

Մի խօսքով ամեն ինչ, բացի կուսակցութիւն լինելուց. խստակ ջահէլ-բազարութիւն...

Բայց մեզ համար մի բան մուծ է դեռ եւս.

Արդեօք, ով է ում պոչի տակ մտել. ա. դ-երը Դ-երի, թէ դ-երը ս. դ-երի. կամ գուցէ երկուսը միասին մի այլ բանի տակ...

Տեսնենք, ով ում պէտք է լաւ խաբի:

Ուրիշ խօսքով՝ տեսնենք ով պիտի ստանայ առաջին մրցանակը:

Կեցցենք մենք. կեցցէ մեր երիտասարդութիւնը. այո, բարխաւոր ենք. ,,ազգերնիս կառավարիմէ կոր«.

Ականջը խօսի Պարոնեանի, Պոլսի ջոշերի պատկերը լաւ է դուրս բերել, եթէ այստեղ լինէր, մեր ջահէլ-բազարի «տղոց» նկարագիրն լաւ էլ կտար... Թամամ ջահէլ-բազարութիւն...

Հալայի հասարակութեան աչքը լոյս, որ ջահէլ-բազարի տղերքն են նրա դպրոցական գործի ,,սրտացաւները«:

Ըստ կանոնադրութեան, ձայնի իրաւունք ունին միայն 21 տարին լրացած երիտասարդները: Դրա դէմ ոչ ոք չէ կարող առարկել. այնպէս չէ. կարծում եմ ամենքը, ամեն աշխարհում կհամաձայնեն ինձ հետ: Բայց արի՛ տես, որ ջահէլները դրա դէմ էլ են առարկում:

—Պ. Ա. Դուք անչափահաս էք, 21 տարեկան չկաք:

«Կրկիններ» 100000 ռ. անձեռնմխելի պատկառելի գումարը անիրաւօրէն ձեռնմխելի են դարձրել. քանզի են կտակ անողների կամքը և անակացրել դպրոցը:

Նոյն «ազգասէրների» այս անիրաւ թալանի մասին աւելի համարձակ գրեց «Մշակը» 1911 թուի 229 համարում: Աւելի խիստ փաստեր գրուած ֆնադին պատգմ. ժողովի արձանագրութեան մէջ:

Այս նիւթի մասին յաւէտ անմոռանալի կմնայ Սալմանի մի բանասիրականը (Մշակում), որ հայ երգիծական գրականութեան մէջ գլուխ գործոց կարող է համարուել:

Դրամական այս թալանից բացի պ. պ. Դաշնակցականները կրթեցին մի անդուպ և խիստ անհամբերատար սերունդ, որի մասին աղեկտուր յօդուածներ ժամանակին տուեց պ. Առաքելեանը:

Նոյն Դաշնակցականները, որ բռնութեամբ գրաւել էին Մարիամեան և Յովնանեան դպրոցները և տեսուչ կարգել Ռաշմաճեանին, երկու տարուայ մէջ վատեցին 25,000 ռ. մի պատկառելի գումար: Իսկ թէ ի՞նչ խայտառակ միջոցներով հեռացրին Լ. Սարգսուհանին այդ դպրոցների տեսչութիւնից, այստեղ արդէն չարժէ խօսել, գիտեն այդ ամենքը:

Նոյն խնամակալները քանդեցին և քայքայեցին Ա. Էջմիածնի մեր թանկագին ձեռնարանը՝ ապիկար Մաքիստրոս վարդապետին տեսուչ կարգել տալով: Սրա բէթիմը կընորոշուի նրանով, եթէ միայն մատնանշենք, որ այս «սուրբ հայր» տեսչի օրով

—Ինչ էք ասում. ես չափահաս եմ:

—Ինչպէս թէ չափահաս էք. ըստ չափաբերական մատեանի 19 տարեկան էք:

—Դա ինչ նշանակութիւն ունի, թէպէտ ես 19 տարեկան եմ. բայց չափահաս եմ շատ-շատերից խելօք եմ:

—Դուք քանի տարեկան էք, պարոն, դառնում է նախագահը Բ-ին:

—Ես քանի տարեկան լինելու չեմ գիտեմ, միայն թէ՝ ծնունդս օրից մինչեւ օրս չափահաս եմ:

—25՝ որ ըստ չափաբերականի հաղիւ թէ 18 տարեկան լինիք:

—Է՛հ, ո՞վ է նայում չափաբերականին. դա հին գաղափար է. նոր գաղափարով ով որ ման գալ և խօսել գիտէ՝ նա չափահաս է:

—Դուք 21 տարեկան չէք. ծխական չէք կարող համարուել, և բացի այդ՝ հայ եկեղեցուն էլ չէք պատկանում:

—Ճիշտ է, ես հայադաւան չեմ, հայ քահանայ մեր տունը չէ գալիս, պողի փող չեմ տալիս, բայց այնուամենայնիւ ես ծխական եմ և իրաւունք ուիմ ընտրելու և ընտրուելու:

Լաւ է որ ամենայն հայոց կաթնուղիկոսի ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ էջմիածնում, թէ չէ՝ այդպիսիները իրենց թեկնածութիւնն էլ կ'ընէին...

Բողոքողներն էլ էլ քաջութիւն է:

Այժմ անցնենք մեզայի միւս երեսին-Լիւաւայի հոգաբարձական ժողովին բայց այն էլ թողնենք եկող անգամ-ուայ. միայն խնդրում եմ միտներդ պահեցէ՛ք այս առածը Լիւաւայի և լիւաւացիների վերաբերմամբ՝

«Քաջալը եթէ տեղ անող է թող առաջ իր գլխին անի»

Լու
(Շարունակելի)

ՆԱԾԱՆԵՐԿ

Դալա թաղի ծխականների Յունիս 10-ի հոգաբարձական ընտրութեան ընդհանուր ժողովին

Մի քանի պայմանների անորոշութիւնը և մեր թեմ. կանոնադ-

6-րդ դասարանի մի աշակերտ երկսեռ բաղմութեան առաջ մերկ՝ քայլելով եկել լողացել էր Ներսիսեան լճում և նոյն աղամային մերկութեամբ՝ փառահեղութեամբ էլ նահանջ կատարել:

Դանք Թաւրիզ, մի կողմ թողնելով նրանց ձեռքով Սողոմ Դոմոր դարձրուած Սալմաստը:

Լիւաւի համար, մօտ 14 տարի առաջ, հոգաբարձու են ընտրուում հին մարդիկ. — պ. պ. Թաղէոս Աֆթանդիլեան, հանգ. Բաղդ. Մել. Սարգսեան և ընկերներ:

Ժողովրդի այս հարազատ ներկայացուցիչները, առանց բռնութեան, առանց ծեծի և միաձայնութեամբ այս րնցումները իրենց նախորդներից իբր անձեռնմխելի և միակ գումար ստանում են 28 թմ. կամ 60 բուրլու մի խիստ անցեան գումար: Ինչ արին այս հին և մեր չհաւանած մարդիկ:

—Նորա իրենց պաշտօնավարութեան ընթացքում, սրան նրան դիմելով և նպաստ ստանալով՝ շինեցին պալատանման մի դըպրոց, որ այնքան անշուք է ներքուստ իւր ուսումնական և անկրօնական յոռի բովանդակութեամբ: 28թուման ողորմելի գումարը ի պատիւ իրենց, նորա հասցրին 11 հազար թումանի մի խոշոր գումարի. Ապա պ. Թաղէոսը 1000 թմ. էլ առանձի, ոմն, կարծեօք, պ. Ասատրից առնելով՝ տուեց տուկոսով շահու:

Եկան նորերը. եկան կարմիր «ազգա-

րութեան թերի կողմերը միշտ դժուարութեան են մատնում Դալայի ծխականներին ընտրական գործը: Եւ այդ անորոշութիւնից ու թերութիւնից օգտուել և օգտուում են միշտ անգործներն ու ընտրական ժողովների համար մարգուած և մշտապատրաստ մեր «տղերը» և նոցա մայստեր (ուստա) օտարականները:

Առաջարկում ենք իր թաղային գործերի տէր ու տնօրէն և լիազօր ընդհանուր ժողովին վերջնականապէս վճռել և պարտադիր դարձնել, զոնէ, մեր թաղի համար հետեւեալ կէտերը:

1. Մեր թեմ. կանոնադրութիւնը 6 լրիւ ամիս նոյն տեղում ապրող անձին իրաւունք է տալիս ընտրելու և ընտրուելու:

Այս կէտը անյարմար է և պատրաստի զէնք է ծառայել մեր գործերին տէր ու տնօրէն լինել ձգտող օտարականների և նրանց մատով շարժուող տեղացի անխոհեմների ձեռքում, որոնք 3-4 ամիս մեզանում հազիւ բնակուած օտարական և իսպառ անձանք մարդուն բազմեցնում են մեր թեմական խորհրդում, թեմական ժողովում, որով յետ են մղուում տեղացիք կամ 10-20 տարիներից ի վեր մեզ հետ ապրող և արդէն տեղացի դարձած օտարականները:

Պետքերուզդի և Մոսկվայի հայերը, որ անասանման մեզանից աւելի զարգացած. կրթուած, հասկացող և արթուն մարդիկ են, հետեւեալ կանոնադրութիւնն ունին: Ով առ նուազն երկու տարի ապրել է այդ տեղերում, նա միայն կարող է ընտրելու իրաւունք ունենալ: Շատ իմաստուն օրէնք է այդ և դրանով միայն կարելի է առաջն առնել երէկ կամ միւս օրը նոր հասած մարդկանց տիրապետութեան:

Ցանկալի էր ընդհ. ժողովը 6 ամսուայ վիստակար պայմանաժամը փոխել երկու կամ երեք տարուայ:

Ու Մեզանում կեանքն ու պաշտօնները այնպէս են զասուար-

սէրները: 2 հաւանեցին այս հներին, անուսումներին և աղաներին: Ուրիշն դպրոց աւելի լաւ խնամակալելու համար: Եւ խընամակալեցին ամենայն ազգախորհրդով:

Այդ «ազգասէրները», փայտով, դաշտով ու ատրճանակով*) մօտ 10 տարի ընտրել տուին իրենց մարդոց, կլանեցին անուսների կող. առ կող. դիզած 12 հազար փողերը և այսօր ողբալի սնանկութեան հասցրին ժողովրդի դպրոցները Լիւաւայում: Պարոյնայք «փրկիչներ», ժողովրդի մարդիկ ձեզ տուին փառահեղ դպրոց, 12 հազար թումանի խոշոր գումար, ինչ էք տալիս դուք ձեր յետնորդներին:

Պատասխան տուէք «աշխատաւորութեան և հայ ազգի միակ պաշտպան ու մարտական կազմակերպութեան» պարագլուխներ, համակիրներ և եղբուեալ պաշտպաններ:

Թաւրիզի ժողովուրդ, մենք շարեցինք միայն փաստեր, թուով համարով և այն էլ հազարից մէկը:

Անս վերոյիշեալ բոլոր թալանչիների տեղիս ջանիլ ընկերները, նկատելով որ 1-2 հազար թուման փող կայ Դալայում, յուսահատական կռիւ են մղում և ձեր դպրոցների վային նստելու:

Կվտահանաք դուք նրանց, Կուզենաք Դալան և այդ յայտնի խնամակալների, կը-

*) Յիշել ֆայտոնչի Բաղարտին և Դալայի վարժապետ Սաղաթիլի ձեռները:

ուած, որ բուն ծխականները, դըպրոցի համար 10-եակ թումաններ թողալ վճարող ծնողները, յաճախ իրենց պաշտօնից չզրկուելու համար, ստիպուած են լինում բացակայել ժողովներից, որից օգտուում են թայֆայի կրթած և ժողովներ վազելու պատրաստ ջահիլները և շտապով մի երկու տասնեակ մարդկանցով ընտրութիւն անում: Ծխականների ձայնն ու իրաւունքը չխեղդելու համար առաջիկայ ընդհ. ժողովը թող մի անգամ ընդ միշտ որոշի և յաւիտեանս պարտադիր դարձնի, որ ով հնարաւորութիւն չունի ժողովի գալու, այնպիսին թող ուղարկէ իւր փակ և գրաւոր քուէն: Այդ որ վճռուի, մեր տանու ջահիլների և օտարականների ախորժակը բաւական կսանձուի և դպրոցների ճակատագիրը կտնօրուի սիայն իսկական ծխականների գիտութեամբ ու ուղով և ոչ թէ երէկ Կովկասից կամ Տաճկաստանից այստեղ նոր հասածների քմահաճոյքով:

Կանոնադրութեան այդ կէտը պէտքէ անպայման փոխել մեր այս շեշտած իմաստով: Կանոնադրութիւնն է մեզ համար և ոչ մենք՝ կանոնադրութեան: Ինչ մեր կեանքին և մեր կարիքներին համապատասխան չէ, մանաւանդ փեսաւար է, պէտք է այդ փոխել և յարմարեցնել մեր կեանքի և իրականութեան պահանջներին:

Պիղ պիտի պահել կանոնադրութեան 21 տարին արդէն Լւրացածների օրէնքը և չչեղուել դրանից:

Առ այժմ այսքան:

Ա.Տ.-Վ.

7 Յունիս 1912 թ.

Թաւրիզ.

բօն, հոգեւոր իշխանութիւն, ժողովրդական իշխանութիւն և ինչ մի պատասխանատուութիւն չհանանշողների այդ բռնաբռնեցք բանակի ձեռքը յանձնել:

Փրկեցէ՛ք ձեր լուսոյ տաճարը այդ անվստահելիներից և կործանարարներից քանի ուշ չէ:

Դալայի ծնող ծխականներ և սրտացաւ իրաւասուններ, անս թէ ինչպիսի «ազնիւ», «անկաշառ» և «սրտացաւ ազգասէր» երիտասարդներ են մօտենում Դալային:

Եկէ՛ք ընտրական ժողովի, եկէ՛ք ամենքդ և եկէ՛ք անբեկիւղ, համարձակ, առանց քաշուելու նորանցից, որոնց զէնքը եղել է քաշուելը, աղաղակը և պատուաւոր մարդկանց անպատուելով փախցնելը և նրանց զզուեցնելը:

Եկէ՛ք բազմաթիւ տասնակներով, նայեցէ՛ք այդ թալանչիների համախոհներին, կուսակցապէս դաստիարակուած և հասարակական շահերի» անուսից խօսող ջահիլներին և ասացէ՛ք:

Մենք տեսնք ձեր «ազգասէր» գործունէութիւնը Ներսիսեան դպրոցում, տեսնք ձեր աւերակները Լիւաւայում, էլ կշտացած ենք ձեզանից և ձեր տուած ուսումից: Հեռու Դալայից, ձեր անմարդուր ձեռքերով, ձեր մանուկ ու մուրացածոյ թեկնածուներով:

Ա.Տ.-Վ.

Պ Օ Ս Տ Ա Ր Կ Ղ

Թաւրիզ Պ. Քիզարոյի. — Ձեր «Արջ» օրհասականը ընդ վախճանել շնչոյն հօրապոյնս կուռնի» այժմէական յօդուածի տպումը նիւթերի շատութեան պատճառով յետաձգուեց:

Թաւրիզի մեր բաժանորդներին որոնք ապառիկ ունեն. պարոններ, չորս ամիսը լրանալու վրայ է և դեռ 14 դռանի ջնչին գումարի աննշան բաժանորդագիրը դուք չէք վճարել: 100 տարի է մեր մէջ մամուլ գոյութիւն ունի և գիտէք որ բաժնեգիրը կանխիկ է վճարում: Որքան սպասենք և քանի և էլ լսենք ձեր պատասխանը. «վաղը եկէ՛ք» կամ «յետոյ կուղարկենք»: Մեզինք թղթավաճառ, տպարանատէր, ցրիչ, փոստ և այլն կանխիկ և առանց ժամանակ տալու առնում են, մենք էլ ոչ ապահով վաճառական ենք և ոչ էլ դրամատէր, մենք սպասում ենք ձեր ջնչին բաժնեգրներին: Պարտաճանաչութիւնը ազնիւ բան է: Նոյնը ասում ենք և մեր օտար բաղադրների պ.պ. բաժանորդներին, որոնց դրամները վաղուց և հրամայաբար օր առաջ արդէն մեզ հասած պիտի լինէին:

ՄԵՐ ԳՈՐԾԱՎԱՆՆԵՐՆ ԵՆ

Մարտի 10 պ. Յ. Տր. Վարդանեանը Ուրմիւում « Ա. Միքայիլեանը Աստառում « Ա. Բժշկեանը Ռէշտում « Մ. Պատմագրեանը Էնդէլիում « Բ. Միքայիլեանը Դազլիում « Ա. Տ. Յակոբեանը Թէհրանում « Պ. Միքայիլեանը Սպահանում « Ն. Դաւթեանը:

Խնդրում ենք մեր բաժանորդներին շտապեն իրենց բաժնեգրները յանձնել վերոյիշեալներին, ըսպէ՛ս առաջ մեզ հասցնելու համար:

ՏԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սոյն համարը բաղկացած է մի համար և կիսից, կամ 6 երեսից, ունի № 2 յաւելուածը, որը լոյս կտեսնի յաջորդ օրը առաւօտեան շուտ: Լուրերը, յայտարարութիւններն ու պոստտրիկը կլինին յաւելուած թերթի վրայ խմբ.

ԹԵՐԻԻԶԻ ԲԱՂԱԲԱՅԻՆ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅ

Վերսկուել է երթեկ և գիշերօթիկ հիւանդների ընդունելութիւնը ամենայն օր առ. Ժ. 10—12:

Այն աղքատները, որոնք պ. Բայարըէզուց վկայական կունենան, կը բժշկուին ձրի:

Հիւանդանոցի կառավարիչ բժիշկ

Վահան Գեորգեան

Խմբագիր—հրատարակիչ՝ Ա. Տ. Վարդանեանց